

Fotos:52/Shutterstock/NTB scanpix

01

Hvilke menneskerettigheter er viktigst?

I Vesten sier vi ofte at de sivile og politiske menneskerettighetene er viktigere enn de økonomiske, sosiale og kulturelle. Men er det riktig?

Hva er menneskerettigheter?

Leder for Menneskerettighetsakademiet, **Lillian Hjorth**, skriver om problemstillinger knyttet til menneskerettighetene. Send gjerne spørsmål til: lillian@mr-akademiet.no

De sivile og politiske rettighetene blir ofte kalt de *klassiske* menneskerettighetene. De ble nedtegnet først, og målet var å beskytte individers frihet og integritet fra statlige myndigheters krenkelser og maktmisbruk. *Den amerikanske uavhengighetserklæringen* (1776) og den franske *Erklæringen om menneskenes og borgernes rettigheter* (1789) er milepælsdokumenter som kom til etter viktige samfunnsomveltninger og der blant andre retten til liv, frihet, rettssikkerhet, eiendomsrett, religionsfrihet, ytringsfrihet og politiske rettigheter ble definert.

Fremveksten av arbeiderbevegelsen og den industrielle revolusjon på 1800- og 1900-tallet bidro til at nye typer rettigheter ble formulert. Fattigdom, dårlige arbeidsvilkår og store sosiale utfordringer førte til krav om at statene måtte sikre bedre arbeidsforhold, streikerett, helse, husly, utdanning og andre rettigheter av økonomisk, sosial og kulturell karakter. Etter som tiden gikk, ble en rekke menneskerettigheter inkludert i mange staters grunnlover.

I TONEANGIVENDE LAND som USA og Storbritannia hevdet imidlertid mange at de sivile og politiske var viktigst. Menneskerettighetenes oppgave var først og fremst å sikre individers frihet mot stat-

F. Travel Stock/Shutterstock/NTB scampix

02

«Det er uansett et faktum at stadig flere stater slutter opp om begge konvensjonene»

lig innblanding, ble det hevdet, ikke å pålegge myndighetene å sikre og fordele velferdsgoder.

Etter en toårig global forhandlingsprosess vedtok FNs medlemsstater i 1948 Verdenserklæring om menneskerettighetene. I dokumentet, som ble starten på det moderne internasjonale menneskerettighetssystemet, fikk økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter sin naturlige plass. For første gang ble det fastslått at menneskerettighetene er universelle og at rettighetene er gjensidig avhengige.

Til tross for at erklæringens 30 rettigheter skal utgjøre et hele, ble det – da dokumentet skulle følges opp av et juridisk bindende regelverk – ikke utarbeidet én, men to konvensjoner. En grunn var nettopp at rettighetene har noe ulik natur. Kort sagt kreves det mer ressurser å sikre økonomiske og sosiale rettigheter – som

anstendige arbeidsvilkår, utdannelse, helsevesen og en tilfredsstillende levestandard – enn det gjør å innføre ytringsfrihet, religionsfrihet og stem-

merett. I *Konvensjonen om sivile og politiske rettigheter* (SP) heter det derfor at statene plikter å sikre rettighetene *umiddelbart* etter tilslutning, mens det i *Konvensjonen om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter* (ØSK), sies at rettighetene kan innfris *gradvis* på bakgrunn av landenes økonomiske forutsetninger.

DET AT VERDENSERKLÆRINGEN fikk et juridisk tvillingpar kan ha bidratt til å opprettholde diskusjonen om hvilken rettighetskategori som er viktigst.

Det er uansett et faktum at stadig flere stater slutter opp om begge konvensjonene. I dag har 169 stater bundet seg til SP, mens 166 har bundet seg til ØSK. Amnesty International,

01 Demonstrasjon mot valgresultatet i Beograd. Ytringsfriheten er blant de klassiske sivile og politiske rettighetene.

02 Skole i Swasiland. Å sikre økonomiske og sosiale rettigheter – som utdanning og tilfredsstillende levestandard for alle – krever mer ressurser enn å innføre ytrings- og religionsfrihet.

som tidligere kun arbeidet med sivile og politiske rettigheter, vedtok i 2003 at de også skulle fokusere på økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter. «*Målet om menneskeverdige liv ikke kan oppnås uten av alle rettighetene er oppfylt*», ble det sagt.

Selv om Norge for lengst har bundet seg til både SP og ØSK, og begge er inkludert i menneskerettighetsloven (1999), går diskusjonen fortsatt om hvilke rettigheter som er mest vesentlige. Da Grunnloven skulle få et nytt menneskerettighetskapittel i 2014, anbefalte utvalget som utredet saken at økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter måtte inkluderes: *Enkeltret-* ➤

F NTB scampix

01

- *tigheter kan ikke forstås uavhengig av andre rettigheter, ble det sagt. Utvalgsmedlem Carl I. Hagen tok dissens og foreslo at bare de politiske og sivile burde grunnlovsfestes. «Dette medlem har studert FN-konvensjonene om Sivile og Politiske rettigheter som i hovedsak er de sentrale rettigheter og konvensjonen om de Økonomiske og Sosiale Rettigheter som inneholder de sekundære eller 2dre generasjonsrettigheter. De første rettighetene hindrer i utgangspunktet de autoritære og diktatoriske regimer som ønsker å kontrollere og holde sine innbyggere nede, mens de øvrige kan danne et grunnlag for en meget kostbar velferdsstat som kan fremtvinge høye skatter og avgifter som kan kvele en fornuftig økonomisk utvikling.»*

FRYKTEN FOR økte forpliktelser og utgifter er nok en grunn til at norske myndigheter ikke vil slutte seg til ØSKs ordning som gir borgerne rett til å klage til FN om de mener Norge har brutt deres rettigheter etter konvensjonen. Myndighetene begrunner valget med at ØSK har

«De sivile og politisk rettighetene sikrer demokratiet og er uvurderlige»

brede målsettinger som er lite egnet for internasjonal prøving (*Hva innebærer for eksempel retten til «høyest oppnåelig helsestandard»?*), og at tilslutning vil kunne redusere Norges politiske handlingsrom.

Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter har kritisert avgjørelsen. De viser til at Norge har sluttet opp om klageordningen som gjelder sivile og politiske rettigheter, og at bekymringen for at det nasjonale handlingsrommet skal bli innsnevret er overdrevet. Klageordningen medfører ikke nye menneskerettslige forpliktelser og FN-komiteens uttalelser er ikke rettslig bindende. En tilslutning vil øke Norges legitimitet og innflytelse i FN, noe som vil være i tråd med våre utenrikspolitiske målsettinger.

01 Tidligere førstedame Eleanor Roosevelt var USAs første FN-delegat, og hun var sentral i utformingen av Verdenserklæringen og første leder for FNs menneskerettighetskommisjon.

I dette jubileumsåret for Verdenserklæringen, bør alle stater, inkludert Norge, styrke sin innsats for menneskerettighetene. De sivile og politisk rettighetene sikrer demokratiet og er uvurderlige.

På den annen side kan det diskuteres hvor mye verdt en sivil rettighet som ytringsfriheten er for personer uten fast bosted og som må lete i søppelkasser etter mat. I dagens Europa finnes millioner av mennesker uten grunnleggende økonomiske og sosiale rettigheter, som papirløse, asylsøkere, tiggere som lever fra hånd til munn, og atter andre. I sum må svaret bli – som Verdenserklæringen konkluderte for 70 år siden – at de ulike rettighetene er gjensidig avhengige. For å leve menneskeverdige liv, trenger vi dem alle.